

این گروه برنامه خاصی ریخته شود. همگی می‌دانیم، امثال مرحوم فلسفی، راشد، محقق و دیگران بسیار نادر و کمیاب است.

۴. مقام علمی و فقهی در حوزه علمیه ایجاب می‌کند که مجله جامع فقهی که دیگر مذاهب اسلامی از آن بهره ببرند، منتشر شود و افکار بلند فقه امامی در آن مجله منعکس شده که به‌صورت سه‌ماهه و یا شش‌ماه منتشر و در اختیار مجامع قانون‌گذاری قرار گیرد؛ درحالی‌که برخی از کشورهای اسلامی دارای چنین مجله‌ای هستند.

۵. کوشش کنیم برای تدریس کتاب‌های مادر مانند مکاسب و رسائل، استاد متخصص تربیت کنیم؛ چنانچه در گذشته چنین بود. مرحوم حجت‌الاسلام میرزا محمدعلی تهرانی در زمان مرحوم آیت‌الله حائری ^(رحمه‌الله) تدریس ادبیات را از مغنی و مطول بر عهده داشت برخی از بزرگان مانند آیت‌الله گلپایگانی ^(رحمه‌الله) سال‌ها کفایة‌الاصول را تدریس می‌کرد و هر سال یک جلد را، بنابراین باید برای چنین کتاب‌هایی، متخصص تربیت کرد؛ تدریس چنین افرادی راه را برای شاگرد آسان‌تر می‌سازد.

۶. کوشش شود، مرکزیت مدرسه فیضیه و مسجد اعظم برای تدریس و اجتماعات محفوظ بماند. اکنون مدرسه حالت خلوت به خود گرفته و آن رونق سابق را ندارد. درخواست می‌شود، کسانی که درس آزاد بر عهده دارند، تدریس خود را به مدرسه و اطراف حرم منتقل کنند. حجره‌های مدرسه هر کدام می‌تواند مدرس مستقلی باشد.

۷. اصرار بر صعود از تدریس سطوح به تدریس عالی، مقرون به مصلحت نیست؛ زیرا تدریس سطوح عالی نیازمند متخصص است و اساس آن، تدریس سطوح به‌صورت ممتد است و اگر مدرسان سطوح عالی نظرات خاصی دارند، می‌توانند سطوح را به‌صورت ملفق با خارج تدریس کنند.

۸. در حوزه افراد با استعداد فراوان است؛ اما نایغه طبیعتاً کم است. گروه نخست باید با دیگر افراد همراه باشند تا نوعی توازن به دست آید؛ اما حساب نایغه‌ها چیز دیگری است. در هر هزار نفر، یک و یا دو نفر نایغه پیدا می‌شود. باید این افراد شناسائی شوند و برنامه خاصی برای آنها تنظیم نمود.

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در اجلاسیه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

ضرورت انتشار مجله جامع فقهی

و تربیت مبلغان بین‌المللی

در حوزه علمیه قم

اجلاسیه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

با سخنرانی حضرت آیت‌الله سبحانی، آیت‌الله اعرافی مدیر حوزه‌های علمیه کشور و با حضور آیت‌الله حسینی بوشهری رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و حجت‌الاسلام والمسلمین عباسی رئیس جامعة المصطفی العالمیه ۱۰ خرداد در سالن همایش‌های مدرسه علمیه امام کاظم ^(علیه‌السلام) قم برگزار شد.

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در اجلاس‌یه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در اجلاس‌یه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در اجلاس‌یه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

تفسیرهای مربوط به یک سوره و چند سوره نیز منتشر شده است.

درباره آیات‌الاحکام کتاب‌های متعددی نوشته شده که هر کدام، یک دوره تفسیر کامل بر چنین آیات است.
درباره علوم قرآنی اثر ارزشمندی به‌نام (التمهید) از مرحوم آیت‌الله معرفت منتشر شده است؛ آن هم در ۷ جلد و انصافاً توانسته است، در موضوع نوآوری‌هایی داشته باشد.

درباره علوم عقلی خوشبختانه پیشرفت‌های خوبی انجام گرفته و دو مرکز به‌نام‌های مؤسسه امام خمینی ^(رحمه‌الله) و مؤسسه امام صادق ^(علیه‌السلام) در این موضوع انجام وظیفه می‌کنند تا آنجا که درباره کلام اسلامی، دانشنامه‌ای در چند جلد منتشر شده و بقیه در حال تألیف است.

در مورد رجال، آثار ارزشمند کوچک و بزرگی منتشر شده که مجال باگویی اسامی آنها نیست و حوزه علمیه در مورد رجال وامدار مرحوم آیت‌الله‌العظمی بروجردی است که روش او در حوزه علمیه نجف نیز اثرگذار شد. بخش اسانید کتب اربعه از ایشان منتشر شده که برای تشخیص موقعیت رواء مؤثر است؛ اما طبقات‌الرواة هنوز در محاق خطی است که اگر منتشر شود، خیلی راه‌گشاست؛ بالاخص از شناختن نقص سند و یا کمال آن.

در مورد فقه که بیت‌القصیده حوزه است، گذشته بر کتاب‌های بزرگ در ابواب مختلف دو دانشنامه فقهی طبق حروف ابجد در حال تألیف است، یکی مربوط به آیت‌الله هاشمی ^(رحمه‌الله) و دیگری مربوط به مؤسسه ذخائرالفکر الاسلامی است.

اینجانب اجزائی از موسوعه نخست را به مؤسسه موسوعة الفقه الاسلامی در کویت ارسال نمودم و مورد اعجاب مدیر آن به‌نام عبداللی قرار گرفت و درخواست ارسال دوره دیگری نیز کرد.

اخیراً آثاری از فقه معاصر به‌همت جمعی از فضلائحت اشرف آیت‌الله اعرافی منتشر شده که بسیار ارزشمند است؛ زیرا توانسته‌اند راه‌های نوگوییه را طی کنند و مشکلات مسائل نوراً مطرح و چاره‌جویی نمایند.

موضوع‌شناسی در استنباط حکم شرعی بسیار بااهمیت است. تا موضوع روشن نشود، حکم شرعی پابرجا نخواهد بود. اکنون جمعی در حوزه مشغول تبیین موضوعات فقهی هستند، شکرالله مساعیهم. پیشنهاد می‌شود درباره «مُد» تحقیق میدانی کنند؛ زیرا اکثریت مراجع در گذشته و حال بر این هستند که ۷۵۰ گرم است؛ ولی برخی از بزرگان آن را ۹۰۰ گرم می‌دانند.

من در اینجا دامن سخن را کوتاه می‌کنم و از اینکه از آثار دیگران نام نبردم، پوزش می‌طلبم.

کمال مطلوب در راه است

اما هیچ مؤسسه‌ای نمی‌تواند برای پیشرفت خود، به کاستی‌ها توجه نکند؛ توجه به کاستی‌ها، نشانه قوت علمی و فکری مؤسسه است ولذا اموری را تذکر می‌دهم:

۱. همگی باید کوشش کنیم، فرهنگ حوزه علمیه را حفظ کنیم و از فرهنگ دیگر مراکز دوری جویم؛ حتی برای ارزشیابی علمی از همان عناوین رسمی حوزه مانند حجت‌الاسلام و غیره بهره بگیریم. البته معادل‌سازی اشکال ندارد؛ اما نباید در متن قرار بگیرد؛ تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل.

۲. در گذشته شاید ۵۰ سال قبل مقاله‌ای درباره مزایای حوزه علمیه منتشر شده بود که در آن مقاله، یکی از مزایای نظام حوزوی را انتخابی بودن استاد نه انتصابی بودن آن، شمرده بود؛ یعنی هر کسی می‌تواند، از هر استادی که بیان او برای او مفیدتر است، بهره بگیرد و مقید به استاد خاصی نباشد.

الآن در حوزه علمیه انتصابی بودن استاد پرنگ‌تر است و فرهنگ انتخابی تا حدی کم‌رنگ شده است. درخواست می‌شود، با حفظ شیوه انتصابی، مجال را برای اساتید دیگر باز بگذارید؛ زیرا گروهی بر اثر انتصابی بودن استاد، از تدریس محروم شده، درحالی که شایستگی تدریس دارند.

۳. علماء و فقهاء و اساتید با علم و دانش سر و کار دارند؛ اما تماس آنان با جامعه کمتر است. تنها گویندگان و مبلغان و امامان مساجد با مردم سر و کار دارند. آنچه می‌تواند در جامعه اثرگذار باشد و از مفاسد بکاهد و به فضائل دعوت کند، منبری‌ها و مبلغان هستند که متأسفانه تعداد آنها کم است. ایران عزیز ۳۰ استان و ۹۰۰ شهر دارد. اکنون باید دید در مقابل این نیاز، چه‌مقدار مبلغ وارسته و جامع‌الجهات داریم. مسلماً برنامه علمی مبلغان، غیر از برنامه فقیه و یا مفسر است. باید برای

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در اجلاس‌یه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

ضرورت انتشار مجله جامع فقهی

و تربیت مبلغان بین‌المللی

در حوزه علمیه قم

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در اجلاس‌یه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

اجلاسیه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم
با سخنرانی حضرت آیت‌الله سبحانی، آیت‌الله اعرافی مدیر حوزه‌های علمیه کشور و با حضور آیت‌الله حسینی بوشهری رئیس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و حجت‌الاسلام والمسلمین عباسی رئیس جامعة المصطفی العالمیه ۱۰ خرداد در سالن همایش‌های مدرسه علمیه امام کاظم ^(علیه‌السلام) قم برگزار شد.

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در اجلاس‌یه اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه علمیه قم

آیت‌الله‌العظمی سبحانی در این اجلاسیه، به نکات مهمی در باره تحولات حوزه علمیه قم ازمجله: پیشرفت در حوزه علوم قرآنی خصوصاً نگارش تفسیرهای متعدد قرآن، ایجاد مرکز تخصصی کلام و انتشار مجلات و دانشنامه کلام اسلامی، تاسیس فقه معاصر در موضوعات نو ظهور و... اشاره نمودند که متن کامل سخنرانی معظم‌له بدین شرح می‌باشد.

بسم‌الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير خلقه وآله الطاهرين اما بعد فقد قال الحكيم في محكم كتابه الكريم اعوذ بالله من الشيطان الرجيم «واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا».

از همه اساتید و عزیزان محترم که در این محفل محترم شرف حضور دارند، سپاسگزارم و از اینکه قبول زحمت نموده عرایض بنده را استماع می‌فرمایند، سپاس مضاعف دارم.

ضرورت حفظ وحدت و پرهیز از تفرقه

در قرآن مجید موضوع وحدت کلمه، اهمیت شایانی دارد. تا آنجا که در برخی آیات اختلاف کلمه را جزء عذاب الهی می‌شمارد و می‌فرماید: «أو يلبسكم شيعةً ويذيق بعضهم بأس بعضٍ»؛ یا به‌صورت دسته‌های پراکنده شما را با هم بیامیزد؛ و طعم جنگ (و اختلاف) را به هر یک از شما به‌وسیله دیگری بپشاند».

و در آیه مبارکه دستور می‌دهد که به «حبل‌الله» چنگ بزنیم؛ مقصود از «حبل» چیست؟

چرا به‌جای چنگ به حبل، اعتصام به قرآن یا اسلام را مطرح نمی‌کند؛ مثلاً بفرماید (واعتصموا بالقرآن أو بالاسلام)؛ نکته این مطلب چیست؟ آنچه به نظر می‌رسد – العلم عندالله – این است که آیه نکته لطیفی را یادآور می‌شود و آن اینکه جمع متفرق، بسان کسی است که در قعر چاه قرار گیرد و راه نجات او این است که طنابی به درون چاه بفرستند تا او به طناب چنگ بزند و از چاه بیرون آید. اگر نکته به کارگیری حبل این باشد، می‌توان گفت که جامعه متفرق و دو دل، بسان کسی است که در قعر چاه قرار گرفته و سرنوشتی جز مرگ ندارد؛ مگر اینکه به زریسمان وحدت چنگ بزند و اختلاف سلیقه را کنار بگذارد و مصلحت جامعه را در نظر بگیرد و همگان بر آن، اتفاق نظر و عمل داشته باشند و گواه این نکته این است که می‌فرماید: «ولا تفرقوا».

اجتماع اساتید محترم در مدرسه امام کاظم ^(علیه‌السلام)، تجسم‌بخش آیه مبارکه است که می‌فرماید: «واعتصموا بحبل الله» و همگان دور هم گرد آمده‌اند تا درباره امور مهم حوزه علمیه رایزنی کنند. این اجتماع و اجتماع پیشین در مسجد امام حسن عسکری ^(علیه‌السلام) همگی هدف واحدی را تعقیب می‌کنند و آن اینکه درباره این امانت الهی کاری انجام بگیرد که از پیشرفت باز نماند و آن را به‌صورت کامل به نسل آینده تحویل دهند.

مناظرات امام رضا ^(علیه‌السلام) درسی برای علمای جهان اسلام

روز گذشته روز میلاد امام زئوف حضرت رضا ^(علیه‌السلام) بود، حضرتش در زمان خویش مورد تجلیل علماء و محدثان و متکلمان خود بود و در میان امامان ملقب به «عالم» است؛ درحالی‌که همگان علماء و فضلاء هستند. این بدین خاطر است که مأمون‌الرشید، فضا را باز کرد تا در یک گردهمایی در مرو، سران مذاهب مختلف با حضرتش مناظره کنند و مناظره طول کشید و سرانجام عظمت علمی حضرت و پیروزی او بر همه گروه‌ها ثابت و روشن گردید. خوشبختانه صورت مناظره‌ها در کتاب احتجاج ثبت شده است.

ابن حبان یکی از رجالیون اهل سنت می‌باشد و در سال ۳۸۱ درگذشته است و درست با صدوق ^(علیه‌السلام) معاصر می‌باشد. او در جلد ثقات‌الرواة نام حضرت رضا ^(علیه‌السلام) را در باب علی آورده و خیلی تجلیل کرده است و می‌گوید: هر موقع برای من مشکلی پیش آید، به زیارت مرقد او می‌روم و دو رکعت نماز می‌گزارم و از خدا حاجات خود را می‌طلبم. در این موقع مشکل من برطرف می‌شود و اضافه می‌کند: «وای جرئت مرا»؛ من کراراً این را امتحان کردم.

تحولات و تکامل حوزه علمیه قم پس از پیروزی انقلاب اسلامی

برگردیم به موضوع جلسه؛ در اینکه بعد از انقلاب، پیشرفت‌هایی در انواع علوم اسلامی در حوزه انجام گرفته است، جای سخن نیست.

درباره تفسیر خوشبختانه تفسیرهای جامع و تام منتشر شده است. مانند تفسیر نمونه، تفسیر امثل، تفسیر تسنیم، تفسیر منية الطالبین و تفسیر نور؛ گذشته براین،

وی با اشاره به اینکه راهبری شورای عالی، مبنای حرکت مدیریتی است، مطرح کرد؛ در این مسیر از پیشنهادات اساتید، طلاب، فضلاء و گروه‌های حوزوی استفاده می‌شود.

مدیر حوزه‌های علمیه کشور، با بیان اینکه نسل جوان، فعال و انقلابی حوزه در این راستا اثرگذار هستند، عنوان کرد: باید در کنار دستاوردها، نقدها را نیز ببینیم و به دنبال رفع آن‌ها باشیم.

آیت‌الله اعرافی با تأکید بر اینکه پنج محور حرکت برای راهبری فکر عالم و هدایت عالم به سمت گفتمان انقلاب اسلامی در نظر گرفته شده است، ابراز کرد: یک برنامه ۵ ساله در سطوح کلان حوزوی اندیشیده و دو منظومه درخت‌واره در حدود ۶ سال گذشته طراحی شده است که راهبری حوزه را بر عهده دارد.

مدیر حوزه‌های علمیه، با اشاره به اینکه فقه معاصر بدیل سنت فقه جاری نیست؛ بلکه برآمده از دریای موج حوزه آزاد است، یادآور شد: در تخصص‌های فقهی سه سطح را دنبال می‌کنیم؛ فقهی که بخواهد نظریه‌پرداز باشد، در بستر حوزه آزاد، درس‌های تخصصی و پژوهش‌های آزاد شکل می‌گیرد.

عضو شورای عالی حوزه‌های علمیه با تأکید بر اینکه مدیریت حوزه، به تخصص‌های در سطح کارشناسی، میانی و ریشه‌دار در سنت حوزه توجه دارد، بیان کرد: به حوزه آزاد، انتخاب و شکوفایی علم و دانش در حوزه آزاد اعتقاد داریم و این سنت‌ها باید حفظ شود. وی عنوان کرد: بیش از ۵۰۰ طرح مطالعاتی متناسب با نیازهای نظام در دستور کار قرار دارد. در سال‌های اخیر شاهد تأسیس ۱۷ مرکز پژوهشی، انتشار ۴۲ مجله جدید، راه‌اندازی طرح گفتمان علمی حوزه، تدوین بیش از ۳ هزار طرح دقیق حوزوی، توسعه جشنواره علامه حلی ^(رحمه‌الله)، حضور حوزه در اسناد و طرح‌های ملی و... بوده‌ایم.

• **رسالت حوزه‌های علمیه؛ ساخت جامعه و تمدن‌سازی اسلامی**

به گزارش خبرگزاری رسا، حجت‌الاسلام والمسلمین عباس رفعتی نائینی، عضو هیأت‌رئیسه اساتید سطوح عالی و خارج حوزه‌های علمیه نیز در این اجلاسیه، با اشاره به صدور بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی از سوی رهبر معظم انقلاب،

به توصیه به علم و پژوهش در این بیانیه پرداخت و اظهار کرد: اولین وظیفه حوزه‌های علمیه، کسب و تولید علم و پژوهش است؛ علمی که درد جامعه و نظام اسلامی را دوا کند و باید حوزه‌های علمیه به مسائل نوپدید مورد نیاز انقلاب اسلامی که در گام دوم انقلاب برای تحقق تمدن نوین اسلامی به آن نیاز است، ورود بیشتر پیدا کرده و نقایص خود در این زمینه را برطرف کنند.

وی در ادامه افزود: به نظر می‌رسد که باید در گام دوم انقلاب اسلامی، حوزه‌های علمیه، موضوعات نوپدید را شناسایی کرده و آیات‌الاحکام را در باب‌های جدید فقهی در اختیار اساتید بگذارد تا آنان نیز، به طلاب علوم دینی آموزش‌های لازم را ارائه دهند و اجتهاد در مسائل نوپدید از ضروریات عصر حاضر و از جمله وظایف حوزه‌های علمیه است.

عضو هیأت‌رئسه اساتید سطوح عالی و خارج حوزه‌های علمیه، معنویت و اخلاق را وظیفه حوزه‌های علمیه دانست و خاطرنشان کرد: باید حوزه‌های علمیه در مسائل گوناگون اخلاقی و معنویت در جامعه، توجه ویژه داشته باشند و شاید اگر به توصیه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی در زمینه‌های فرهنگی عمل می‌شد، امروز با این وضع فرهنگ مواجه نمی‌شدیم.

حجت‌الاسلام والمسلمین رفعتی در پایان اظهار داشت: باید به نقطه‌نظرات اساتید سطوح عالی و خارج حوزه‌های علمیه در اجرای مصوبات و تصمیم‌گیری‌ها توجه ویژه شود و لازم است، حوزه‌های علمیه گامی دیگر رو به جلو برداشته و با کمک اساتید حوزه‌های علمیه موتور پیشران انقلاب اسلامی را تقویت کرده و به پیش برند.

• **دولت، نقادی‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را با جان و دل بپذیرد**

حجت‌الاسلام والمسلمین رحمانی سبزواری هم در این اجلاسیه، با بیان ضرورت مقایسه خدمات اجتماعی در زمان طاغوت و انقلاب اسلامی، خاطرنشان کرد: دشمنان انقلاب اسلامی با تهاجم سیاسی، شخصیت‌های سیاسی انقلاب اسلامی را مورد هدف و هجمه قرار داده و با تهاجم‌های فرهنگی، تیشه به ریشه فرهنگ اسلامی می‌زنند و با همکاری برخی از سوامیه‌داران خائن و پول‌پرست، در صدد فشار اقتصادی بر مردم و کوچک کردن سرفه آنان هستند.

عضو هیأت‌رئسه اساتید سطوح عالی و خارج حوزه‌های علمیه اظهار کرد: باید روحانیت نقادان دولت باشد و دولت اسلامی نیز، نقادی‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را با جان و دل بپذیرد؛ چراکه روحانیت دوستدار انقلاب اسلامی و دولت اسلامی هستند و استقلال روحانی، روحانیت، برگرفته از روحیه خیرخواهانه آنان است.

• **آشنایی با نقش اساتید در هدایت علمی و تربیتی**

حجت‌الاسلام والمسلمین عبدالله عباسی، سخنگوی کمیسیون «نقش اساتید در هدایت علمی» این اجلاسیه، به ارائه گزارش این کمیسیون پرداخت.

وی با تأکید بر ایجاد انگیزه در طلاب، اظهار کرد: دادن شناخت کامل و جامع نسبت به اهداف طلبه شدن، ارائه موضوعات پژوهشی جذاب و به‌روز به طلاب، ایجاد رقابت علمی سالم میان طلاب، رعایت انصاف علمی، امیدبخشی به طلاب و پرهیز از مشکل نشان دادن مسیر تحصیل، رعایت نظم و زمان‌شناسی، عدم اکتفا به رابطه در کلاس، خوش اخلاقی، تواضع، حضور باشاط، بیان گرم و جذاب استاد در کلاس درس، ایجاد رفاقت و دوستی و... ازجمله عوامل مؤثر در راستای ایجاد انگیزه در طلاب است.

حجت‌الاسلام والمسلمین محمدابراهیم کفیل، سخنگوی کمیسیون «نقش اساتید در هدایت تربیتی» این اجلاسیه هم، خاطرنشان کرد: اگر واقع‌نگر باشیم و اطلاعات دقیق و جامع داشته باشیم، در وضعیت خوبی در حوزه‌ها قرار داریم.

حجت‌الاسلام والمسلمین کفیل، با بیان اینکه جلسات حتماً باید با مباحث اخلاقی همراه باشد، اظهار کرد: اگر نسبت به این موضوع توجه لازم نباشد، با توجه به جنگ تربیتی، دچار مشکل خواهیم شد. وی با اشاره به اینکه اساتید باید به ارتباط با قرآن توجه داشته باشند، مطرح کرد: هدایت قرآن در قرانت قرآن کریم است و این موضوع، باید در کلاس‌های درس مورد توجه باشد.

گفتنی است، در این اجلاسیه، از اساتید سطوح عالی، خارج و مراکز تخصصی حوزه؛ حبیح‌اسلام والمسلمین: علی کاظمی، سیدمحمدتقی دیباجی اصفهانی، حسینی شویایی جویباری، علی مؤمن‌پور، محمدجواد تاکي، غلامرضا پرهیزکار، محمدحسن زالی، حسن معلمی، احمد فرهی، حسن ترکاشوند، حامد میرزاخانی و مهدی آزادپور تقدیر شد.